

อธิบายบาลีไวยากรณ์

กัมมวาจก

และแบบฝึกหัดประกอบธาตุเป็นกัมมวาจก

โดยพระมหาธรรมรงค์ ธรรมภาณี ป.ธ.๙

ลักษณะทั่วไปของกัมมวาทก

 กัมมวาทก คือ ประโยคที่ประธานถูกกระทำ มิได้เป็นผู้กระทำหรือแสดง
กิริยาอาการเอง และกิริยาส่งผลกับประธานโดยตรง ใช้เพื่อเน้นประธานใน
ประโยคให้เด่นชัดขึ้น ดูประโยคต่อไปนี้เพื่อเปรียบเทียบ

กัตตวาทก: เลื่อกินหมู ->บาลี : พุยุคฺโฆ สุกรํ ขาหติ

กัมมวาทก: หมูถูกเลื่อกิน ->บาลี : พุยุคฺเฆน สุกโร ขาทียเต.

 ในหลักไวยากรณ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ นิยามไว้ว่า กิริยาศัพท์ใดกล่าว
กรรมคือแสดงว่าเป็นกิริยาของกรรมนั้น กิริยาศัพท์นั้นชื่อ กัมมวาทก

 อุทาหรณ์ว่า : สูแทน โอทโน ปจียเต.

องค์ประกอบของประโยคกัมมวาจก

๑.ผู้ทำ (อนภีหิตกัตตา) ประกอบเป็นตติยาวิภัตติ (แปลว่า อัน...)

๒.ผู้ถูกทำ (วุตตกัมมะ) ประกอบเป็นปฐมวิภัตติ (แปลว่า อ.)

๓.กิริยาคุมพากย์

มีองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑)ใช้สกัมมธาตุเท่านั้น

๒)ลง อิ อาคม หน้า ย ปัจจัย

๓)วิภัตติใช้ฝ่ายปรัสสบทก็ได้ อัตตโนบทก็ได้

การสร้างประโยคกัมมวาจก

๑.เรียงบทอนนหิตกัตตา (ผู้ทำ) ไว้ต้นประโยค (คัพท์แรก)

๒.เรียงบทวุตตกัมมะ (ผู้ถูกกระทำ) ไว้หลังบทอนนหิตกัตตา

๓.เรียงบทกิริยาไว้ท้ายสุด

ตัวอย่าง :

สุแทน โอทโน ปจียเต.

อ.ข้าวสุก อันพ่อครัว หุงอยู่.

*อนนหิตกัตตาเป็นชื่อเรียกตัวกัตตา (ผู้ทำ) ที่ลงตติยาวิภัติ

วิเคราะห์โครงสร้างประโยคกัมมวาจก

ข้อ	อนภินิตกัตตา (ผู้ทำ)	วุตตกัมมะ (ผู้ถูกทำ)	กิริยาคุมพากย์
๑.	สามเณรณ	สิปปํ	สิกฺขียเต
๒.	ปีตรา	โกชนํ	ภุญฺชียเต
๓.	มยา	อาปโณ	ปสุสียเต
๔.	มยา	นหาปิตสาลา	กรียเต
๕.	สิสุเสหิ	ครุ	มานียเต
๖.	โคปาเลน	โคคโณ	पालียเต
๗.	สุเทน	โอทโน	ปจียเต

คำแปลประโยคกัมมวาจก

- ๑) อ. ศิลปะ อันสามเณร ย่อมศึกษา.
- ๒) อ. โภชนะ (อาหาร) อันบิดา ย่อมบริโภค.
- ๓) อ. ตลาด อันเรา ย่อมเห็น.
- ๔) อ. ร้านตัดผม อันเรา ย่อมกระทำ.
- ๕) อ. ครู อันศิษย์ ท. ย่อมนับถือ.
- ๖) อ. ผุ่่งแห่งโค อันนายโคบาล ย่อมรักษา.
- ๗) อ. ข้าวสุก อันพ่อครัว ย่อมหุง.

ลำดับการแปลประโยคกัมมจาก

ไม่ว่าองค์ประกอบในประโยคภาษาบาลีจะเรียงลำดับอย่างไรก็ตาม
เวลาแปลให้แปลตามลำดับดังกล่าวนี้เสมอ

ประโยคตัวอย่างกัตตุวาก

๑. โพลิสตฺโต ปารมี จินาติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมลั่งสม ซึ่งปารมี ท.
๒. โพลิสตฺโต ทานํ เทติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมถวาย ซึ่งทาน
๓. โพลิสตฺโต สีลํ รกฺขติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมรักษา ซึ่งศีล
๔. โพลิสตฺโต ธนํ ปริจฺจชติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมบริจาค ซึ่งทรัพย์
๕. โพลิสตฺโต อญฺคํ ปริจฺจชติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมบริจาค ซึ่งอวัยวะ
๖. โพลิสตฺโต ชีวิตํ ปริจฺจชติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมบริจาค ซึ่งชีวิต
๗. โพลิสตฺโต ปุตุตํ ปริจฺจชติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมบริจาค ซึ่งบุตร
๘. โพลิสตฺโต ทารํ ปริจฺจชติ. อ. พระโพลิสต์ว์ ย่อมบริจาค ซึ่งภรรยา

ประโยคตัวอย่างกัมมวาทก

๑. โภทิสตฺเตน ปารมี จียเต. อ.บาริ อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมสั่งสม
๒. โภทิสตฺเตน ทานํ ทียเต. อ.ทาน อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมถวาย
๓. โภทิสตฺเตน สีลํ รกฺขียเต. อ.ศีล อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมรักษา
๔. โภทิสตฺเตน ธนํ ปริจฺจชียเต. อ.ทรัพย์ อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมบริจาค
๕. โภทิสตฺเตน อญฺคํ ปริจฺจชียเต. อ.อวัยวะ อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมบริจาค
๖. โภทิสตฺเตน ชีวิตํ ปริจฺจชียเต. อ.ชีวิต อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมบริจาค
๗. โภทิสตฺเตน ปุตุโต ปริจฺจชียเต. อ.บุตร อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมบริจาค
๘. โภทิสตฺเตน ทาโร ปริจฺจชียเต. อ.ภรรยา อ้นพระโพธิสัตร์ ย่อมบริจาค

ลักษณะเฉพาะของกัมมวาจก

๑. ชาติที่นำมาประกอบกิริยาต้องเป็น **สกัมมธาตุ** เท่านั้น
๒. ลง **ย ปัจจัย** และ **อิ อากมหน้า ย** (ยกเว้นธาตุสระเดี่ยวลงแค่ ย)
๓. **ไม่ต้องลงปัจจัยประจําหมวดธาตุ ๕ หมวด** คือ ฎ, ฐ, ฏ, กิ, ตน
๔. **ต้องลงปัจจัยประจําหมวด ๒ หมวด** คือหมวด พุ (ย) จุ (เณ, ฌย)

-พุ+ย+อีย+เต

=พชุฌมียเต

-จุ+เณ+อีย+เต

=โจรียเต (ลง เณ เพื่อพฤทธิ์สระต้นธาตุ)

๕. **ลงปัจจัยประจําหมวดก็ได้ ไม่ลงก็ได้** ๑ หมวด คือ หมวด คห

-คห+ฌหา+อีย+เต

=คฌหียเต, คหียเต

หลักการประกอบกริยากัมมวาจก

๑.ธาตุสระเดี่ยวเป็น อา แปลง อา เป็น อี ลงแค่ ย ปัจจัยไม่ลง อี อาคม

 ทา ทา+ย+เต =ทียเต อัน...ยอมให้

ทา+ย+ตุ =ทียตุ อัน...จงให้

ทา+ย+เอถ =ทียเอถ อัน...พึงให้

ทา+ย+อิ+ตถ =ทียิตถ อัน...ให้แล้ว

 ปา ปา+ย+เต =ปียเต อัน...ยอมเต็ม

ปา+ย+ตุ =ปียตุ อัน...จงเต็ม

ปา+ย+เอถ =ปียเอถ อัน...พึงเต็ม

มา	ป+มา+ย+เต	=ปมียเต	อัน...ย่อมนับ
	ป+มา+ย+ตุ	=ปมียตุ	อัน...จงนับ
	ป+มา+ย+เอถ	=ปมียเอถ	อัน...พึงนับ
	ป+มา+ย+อิ+ตถ	=ปมียิตถ	อัน...นับแล้ว

หา	ป+หา+ย+เต	=ปหียเต	อัน...ย่อมลະ
	ป+หา+ย+ตุ	=ปหียตุ	อัน...จงລະ
	ป+หา+ย+เอถ	=ปหียเอถ	อัน...พึงລະ
	ป+หา+ย+อิ+ตถ	=ปหียิตถ	อัน...ລະแล้ว

ฐา

อุป+ฐา+ย+เต

=อุปฐฐียเต

อัน...ย่อมบ่ารุง

อุป+ฐา+ย+ตุ

=อุปฐฐียตุ

อัน...จงบ่ารุง

อุป+ฐา+ย+เอถ

=อุปฐฐียเอถ

อัน...ฟังบ่ารุง

อุป+ฐา+ย+อิ+ตุถ

=อุปฐฐียิตุถ

อัน...บ่ารุงแล้ว

ธา

นิ+ธา+ย+เต

=นิริยเต

อัน...ย่อมฝั่งไว้

นิ+ธา+ย+ตุ

=นิริยตุ

อัน...จงฝั่งไว้

นิ+ธา+ย+เอถ

=นิริยเอถ

อัน...ฟังฝั่งไว้

นิ+ธา+ย+อิ+ตุถ

=นิริยิตุถ

อัน...ฝั่งไว้แล้ว

ข้อยกเว้นของเอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อา

ตามกฎไวยากรณ์ที่ระบุว่า “ธาตุสระเดียวเป็น อา แปลง อา เป็น อี ลงแค่ ย บั้จจ้ยไม่ลง อี อาคม” ข้อนี้ใช้กับธาตุอื่น ๆ ยกเว้น ญา ธาตุในความรู้ และ ขา ธาตุในความกล่าว

สำหรับ ญา ธาตุในความรู้เมื่อเป็น กัมมวาจก ให้คงรูปเดิมไว้ไม่ต้องแปลงสระ อา เป็น อี เช่น

ญา+ย+เต	= ญา ยเต	อัน...ย่อมรู้
ป+ญา+ย+ติ	= ญา ยติ	อัน...ย่อมรู้ทั่ว
อา+ขา+ย+ติ	= อ ก ขายติ	อัน...ย่อมกล่าว

๒. เมื่อแปลง อา เป็น อี แล้ว รัสสะ อี กลับเป็น อี ได้แต่ต้องซ่อน ย

 ทา ทา+ย+เต = ทียุยเต อัน... ย่อมให้

ทา+ย+ตุ = ทียุยตุ อัน... จงให้

ทา+ย+เอถ = ทียุยเอถ อัน... ฟังให้

ทา+ย+อิ+ตุถ = ทียุยิตุถ อัน... ให้แล้ว

 ปา ปา+ย+เต = ปียุยเต อัน... ย่อมเต็ม

ปา+ย+ตุ = ปียุยตุ อัน... จงเต็ม

 หา ป+หา+ย+เต = ปหียุยเต อัน... ย่อมละ

ป+หา+ย+เต = ปหียุยตุ อัน... จงละ

๓. ถ้าเอกสระธาตุลงท้ายด้วยสระ อิ ให้ที่ฆะ อิ เป็น อี แล้วลง ย ปัจจัย

ไม่ต้องลง อิ อาคม

 จิ	จิ+ย+เต	=จียเต	อัน...ย่อมสังสม
	จิ+ย+ตุ	=จียตุ	อัน...จงสังสม
	จิ+ย+เอถ	=จียเอถ	อัน...พึงสังสม
	จิ+ย+อิ+ตฤ	=จียิตฤ	อัน...สังแล้ว

 ถ้าไม่ที่ฆะให้ซ้อน ย เข้ามาหน้า ย ปัจจัยอีก ๑ ตัว

จิ+ย+เต	=จียฺยเต	อัน...ย่อมสังสม
จิ+ย+ตุ	=จียฺยตุ	อัน...จงสังสม

๔. ถ้าธาตุเอกสระธาตูลงท้ายด้วยสระ อี ให้ลง ย บัจจยได้เลยไม่ต้องลง

อิ อากม เช่น

 นี นี+ย+เต = นียเต อัน...ย่อมนำไป

นี+ย+ตุ = นียตุ อัน...จงนำไป

นี+ย+เอถ = นียเอถ อัน...พึงนำไป

นี+ย+อิ+ตถ = นียิตถ อัน...นำไปแล้ว

 ธาตูลงท้ายด้วยสระ อี มาแต่เดิม ให้รัสสะกลับเป็น อิ ได้ แต่ต้อง

ช้อน ยุ ข้างหน้า ย บัจจยอีก ๑ ตัว

นี+ย+ตุ = นียยุตุ อัน...จงนำไป

๕. ถ้าเอกสระธาตูลงท้ายด้วยสระ อู ให้ที่ฆะ อู เป็น อู แล้วลง ย ปัจจัย

ไม่ต้องลง อิ อาคม

 สฺ	สฺ+ย+เต	=สฺยเต	อัน...ย่อมพึง
	สฺ+ย+ตุ	=สฺยตุ	อัน...จงพึง
	สฺ+ย+เอถ	=สฺยเอถ	อัน...พึงพึง
	สฺ+ย+อิ+ตฺถ	=สฺยิตฺถ	อัน...แล้ว

 ถ้าไม่ที่ฆะ อู เป็น อู ให้ซ้อน ย เข้ามาหน้า ย ปัจจัยอีก ๑ ตัว

สฺ+ย+เต	=สฺยฺยเต	อัน...ย่อมพึง
สฺ+ย+ตุ	=สฺยฺยตุ	อัน...จงพึง

๖. ฐาตุลงท้ายด้วยสระ อุ ให้ลง ย ปัจจัยได้เลยไม่ต้องลง อิ อาคม

 ภู	อนุ+ภู+ย+เต	=อนุภูยเต	อัน...ย่อมเสวย
	อนุ+ภู+ย+ตุ	=อนุภูยตุ	อัน...จงเสวย
	อนุ+ภู+ย+เอถ	=อนุภูเยถ	อัน...พึงเสวย
	อนุ+ภู+ย+อิ+ตุถ	=อนุภูยิตุถ	อัน...เสวยแล้ว

 ฐาตุลงท้ายด้วยสระ อุ มาแต่เดิม ให้รัสสะกลับเป็น อุ ได้ แต่ต้อง
ช้อน ยู ข้างหน้า ย ปัจจัยอีก ๑ ตัว

อนุ+ภู+ย+เต	=อนุภูยุยเต	อัน...ย่อมเสวย
อนุ+ภู+ย+ตุ	=อนุภูยุยตุ	อัน...จงเสวย

๗. เฉพาะธาตุหมวด “รุธ” ธาตุ ให้ลงนิคคหิตอาคมกลางธาตุก่อนแล้ว
แปลงเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคของพยัญชนะที่สุตธาตุ แล้วลง “อิ” อาคม
หน้า “ย” ปัจจัย เช่น

รุธ+อีย+เต

=รุณฺธิยเต

อัน...ย่อมปิด

ภุช+อีย+ตุ

=ภุณฺชียตุ

อัน...จงกิน

มุจ+อีย+เอถ

=มุณฺจียเอถ

อัน...พึงปล่อย

ภิก+อีย+อิ+ตถ

=ภินฺทียิตถ

อัน...ต่อแล้ว

ลิป+อีย+เต

=ลิมฺปิยเต

อัน...ย่อมฉาบ

ลิจ+อีย+ตุ

=ลิมฺจียตุ

อัน...จงรด

๘.ธาตุมีสระหลายตัวให้ลง ย ปัจจัยและ อิ อาคมหน้า ย ได้เลย

 กร กร+อีย+เต =กรียเต อัน...ย่อมท่า

กร+อีย+ตุ =กรียตุ อัน...จงท่า

กร+อีย+เอถ =กรียเอถ อัน...พึงท่า

กร+อีย+อิ+ตฤ =กรียิตฤ อัน...ท่าแล้ว

 ปจ ปจ+อีย+เต =ปจียเต อัน...ย่อมหุง

ปจ+อีย+ตุ =ปจียตุ อัน...จงหุง

ปจ+อีย+เอถ =ปจียเอถ อัน...พึงหุง

ปจ+อีย+อิ+ตฤ =ปจียิตฤ อัน...หุงแล้ว

๙. ถ้าเป็นธาตุอเนกสัระธาตุจะไม่ลง อิ อาคมก็ได้แต่ต้องแปลง ย ปัจจัย
กับที่สุดธาตุเป็นอย่างอื่นตามกฎการแปลง ย ปัจจัยกับที่สุดธาตุ เช่น

ปจ+ย+เต	=ปจฺจเต	อัน...ใหม่
วจ+ย+เต	=วฺจฺจเต	อัน...กล่าว
รช+ย+เต	=รชฺชเต	อัน...ย่อม
รฺช+ย+เต	=รฺชฺชเต	อัน...แทง
อว+มฺน+ย+เต	=อวมณฺญเต	อัน...ย่อมดูหมิ่น
พธ+ย+เต	=พธฺธเต	อัน...มัด

 ลงหลังธาตุที่มีพยัญชนะที่สุดธาตุเป็นพยัญชนะ “วรรณ จ” และวรรณ ต ให้แปลงที่สุดธาตุนั้นๆกับ ย บัจจยเป็นพยัญชนะวรรณ จ ลำดับพยัญชนะต้องตรงกันแล้วซ้อนพยัญชนะสังโยค

วรรณ จ กับ ย	วรรณ ต กับ ย	แปลงเป็นวรรณ จ	ซ้อนพยัญชนะสังโยค
จ+ย	ต+ย	--->จ	--->จฺจ
ฉ+ย	ถ+ย	--->ฉ	--->จฺฉ
ช+ย	ท+ย	--->ช	--->จฺช
ฉ+ย	ธ+ย	--->ฉ	--->จฺฉ
ญ+ย	น+ย	--->ญ	--->จฺญ

ที่สุกดฐฐตุยู่ในวรรค จ	จ+ย	ฉ+ย	ช+ย	ฌ+ย	ญ+ย
แปลงเป็นวรรค จ	↓	↓	↓	↓	↓
	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ช้อนพยัญชนะสังโยค	จ.จ	จ.ฉ	ช.ช	ช.ฌ	ญ.ญ
แปลงเป็นวรรค จ	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
	↑	↑	↑	↑	↑
ที่สุกดฐฐตุยู่ในวรรค ต	ต+ย	ถ+ย	ท+ย	ธ+ย	น+ย

ธาตุที่อยู่ในหมวด ทิว เมื่อลง ย ปัจจัยในกัตตฺวาจกและแปลงที่สุดธาตุกับ ย
ปัจจัยประจำหมวดธาตุเป็นพยัญชนะอื่นแล้วต้องลง ย ปัจจัยกับ อิ อากมหน้า ย
เพิ่มอีกด้วย มีตัวอย่างในคัมภีร์บาลีดังนี้

พฺร+ย+อฺย+ติ =พฺรชฺฌิยติ

อัน...ย่อมรู้

สารัตถทีปนี เล่ม ๑ หน้า ๕๕๖

วิธ+ย+อฺย+ติ =วิชฺฌิยติ

อัน...ย่อมทิม, ย่อมแทง

ปปัญจสูทนี เล่ม ๔ หน้า ๑๓๒

สิว+ย+อฺย+ติ =สพฺพิยติ

อัน...ย่อมเย็บ

มหาวิภังค์ ข้อ ๒๘๒ หน้า ๒๐๑

ภ+ท+ย+อ+ย+ติ =ภุชชียเต อัน...กระทบอยู่

อภุคตฺตฐฎีกา (ภาค ๓) ข้อ ๔๑๐ หน้า ๙๐

วิ+สช+ย+อ+ย+เต =วิสชชียเต อัน...ย่อमतอบ

อภิธมฺมตฺถวิภาวินิยา ปญจิกา นาม อตฺถโยชนา (ภาคที่ ๑) ข้อ ๗๗ หน้า ๕๗๑

ปริ+ฉิ+ท+ย+อ+ย+ติ =ปริจฺฉิชฺชียติ อัน...ย่อมกำหนด

อภิธมฺมตฺถวิภาวินิยา ปญจิกา นาม อตฺถโยชนา (ภาคที่ ๑) ข้อ ๗๗ หน้า ๕๓๐

วิ+สช+ย+อ+เต =วิสชชียเต อัน...ย่อมสละ

อภิธมฺมตฺถวิภาวินิยา ปญจิกา นาม อตฺถโยชนา (ภาคที่ ๑) ข้อ ๗๗ หน้า ๕๗๒

ธาตุที่มีพยัญชนะที่สุดธาตุอยู่ในวรรค ก ฎ ๒ และ ย ล ๓ ให้แปลง
ย ปัจจัยเป็นเหมือนตัวข้างหน้า ย (แปลเป็นบุพพรูป) เช่น

 สฺ+ย = สฺย

 มฺ+ย = มฺย

 ๒+ย = ๒ย

มฺสฺ+ย+เต

=มฺสฺยเต

อัน...ย่อมลิม

อธิ+คม+ย+เต

=อธิคมยเต

อัน...ย่อมบรรลุ

ทม+ย+เต

=ทมยเต

อัน...ย่อมฝึก

คฺ๒+ย+เต

=คฺ๒ยเต

อัน...ย่อมคุ้มครอง

ถ้าพยัญชนะที่อยู่หน้า ย เป็นตัวที่ ๒ และ ๔ ของวรรค ให้ซ้อน
พยัญชนะตัวที่ ๑ และ ๓ ของวรรคตามหลักพยัญชนะสังโยค

ตัวอย่าง : ภ+ย =ภ ซ้อน พุ เข้ามาจาก ภ กลายเป็น พุภ เช่น

 ลภ+ย+เต =ลพุภเต (ภ+ย=ภภ>พุภ)

 อา+รภ+ย+เต =อารพุภเต

ตัวอย่าง : ฌ+ย =ฌ ซ้อน ชุ เข้ามาจาก ฌ กลายเป็น ชุฌ เช่น

 พฌ+ย+เต =พชุฌเต (ฌ+ย=ฌฌ>ชุฌ)

๑๐. ลงหลังธาตุมี ห เป็นที่สุด ให้ทำการสลับตำแหน่งกันระหว่าง ห กับ
ย ส่วนสระ อ เป็นที่อาศัยอยู่ของ ย ก็คงอยู่ที่เดิม เช่น

คห+ย+เต	=คยหเต	อัน...ย่อมถือ
วห+ย+เต	=วุยหเต	อัน...ย่อมพัด (วห แปลงเป็น วุห)
ทห+ย+เต	=ทวยหเต	อัน...ย่อมไหม้ (ทห แปลงเป็น ทัห)
ทุห+ย+เต	=ทุยหเต	อัน...ย่อมรืด
คูห+ย+เต	=คุยหเต	อัน...ย่อมช่อน

ธาตุที่มี ห เป็นที่สุดถ้าไม่สลับตำแหน่งก็ให้ลง ย ปัจจัยและ อิ อาคม

หน้า ย ตามปกติ

คห+ย+เต =คหียเต

อัน...ย่อมถือ

วห+ย+เต =วหียเต

อัน...ย่อมพัด

ทห+ย+เต =ทหียเต

อัน...ย่อมไหม้

ทห+ย+เต =ทหุหียเต

อัน...ย่อมรืด

คห+ย+เต =คหุหียเต

อัน...ย่อมช่อน

ครห+ย+เต =ครหียเต

อัน...ย่อมตีเตียน

๑๑.ธาตุหมวด “คห” จะลงปัจจัยประจำหมวดธาตุ (ณฺหา) ก็ได้ไม่ลงก็ได้ มี
ใช้ทั้ง ๒ แบบ

คห+ณฺหา+อีย+เต	=คณฺหิยเต	อัน...ถือเอาอยู่
นิ+คห+อีย+เต	=นิกุคฺหิยเต	อัน...ข่มอยู่
ป+คห+อีย+เต	=ปคฺคฺหิยเต	อัน...ยกย่องอยู่
อ+คห+อีย+เต	=อฺคฺคฺหิยเต	อัน...เรียนอยู่

๑๒.ธาตุหมวด จุร ให้ลง เณ ฌย ปัจจัย ก่อนเสมอ ถ้าต้นธาตุมีสระ
เสียงสั้นให้พฤทธิสระต้นธาตุ จากนั้นลบ เณ ฌย ทิ้ง

จุร+เณ+อีย+เต	=โจรียเต	อัน...ย่อมใหม่
คุป+เณ+อีย+เต	=โคปียเต	อัน...ย่อมคุ้มครอง
มนต+เณ+อีย+เต	=มนตียเต	อัน...ย่อมปรึกษา
วที+เณ+อีย+เต	=วาทียเต	อัน...ย่อมไหว
पाल+เณ+อีย+เต	=पालียเต	อัน...ย่อมรักษา
ฆุส+เณ+อีย+เต	=โฆสียเต	อัน...ย่อมป่าวร้อง
คณ+เณ+อีย+เต	=คณียเต	อัน...ย่อมนับ

ลำดับการแปลประโยคกรรมวาจก

ไม่ว่าองค์ประกอบในประโยคภาษาบาลีจะเรียงลำดับอย่างไรก็ตามเวลาแปลให้แปลตามลำดับดังกล่าวนี้เสมอ

๑. ปณฺณํ ทูเตน เปลียเต.

๒. เปลียเต ทูเตน ปณฺณํ.

๓. ทูเตน ปณฺณํ เปลียเต. (เรียงคำตามกฎไวยากรณ์)

๔. เปลียเต ปณฺณํ ทูเตน.

๕. ทูเตน เปลียเต ปณฺณํ.

๖. ปณฺณํ เปลียเต ทูเตน.

ข้อความทั้ง ๖ ประโยคนี้แปลได้ความเหมือนกันคือ

อ.จดหมาย อันทูต ย่อมส่งไป

ถ้าองค์ประกอบใดมีบทขยาย ให้แปลบทขยายขององค์ประกอบ
นั้นให้จบก่อน แล้วค่อยแปลองค์ประกอบหลักตัวต่อไป

๑) รมัญญา ลีขิตํ ปณฺณํ^(ป.) ทูเตน^(ต.) เปลียเต^(ก.) .

อ.จดหมาย อันอันพระราชฯ เขียนแล้ว อันทูต ย่อมส่งไป

๒) รมฺโญู ทูเตน^(ต.) ปณฺณํ^(ป.) เสฏฺฐิสฺส เปลียเต^(ก.) .

อ.จดหมาย อันทูต ของพระราชฯ ย่อมส่งไป เพื่อเศรษฐี.

๓) ปณฺณํ^(ป.) เปลียเต^(ก.) ทูเตน^(ต.) วิเทสโต อากจฺจนฺเตน.

อ.จดหมาย อันทูต ผู้มาอยู่ จากต่างประเทศ ย่อมส่งไป.

แบบฝึกหัด
ประกอบกิจกรรมมาจาก
และ
ฝึกแปลประโยคมาจาก

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. โอ+กิริ+อีย+อนฺเต

โพรย

๒. ปจ+อีย+เต

หุง, ปิ้ง

๓. อิกฺข+อีย+อนฺเต

เห็น

๔. ลภ+อีย+อนฺเต

ได้

๕. วร+ณ+อีย+เต

สวขอ

๖. รุฑฺ+อีย+อนฺเต

ปิด

ลปสรรหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑

☘ เทวดาหิ ปุပ္พานิ โอกิริยอนฺเต.

☘ สุนทเน โอทโน ปจียเต.

☘ ทารเกหิ สกฺุณา อิกฺขียอนฺเต.

☘ เสฏฺฐิจฺฉินา ฌนานิ ลภียอนฺเต.

☘ ตรฺุณน วฐุ วารียเต.

☘ ครุณา ทฺวารานิ รุฑฺธียอนฺเต.

ประธานกิริยาต้องวางนะและบุรุษต

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. สร+อีย+เต ระลึกถึง

๒. ลีว+ย+อีย+เต เย็บ

๓. พุร+ย+อีย+เต ตร์สรู

๔. มุส+ณ+อีย+เต ประกาศ

๕. พนุ+ย+อีย+อน+เต ผูก

๖. มุส+ย+เต ล้อม

ลปสรรหน้า อีย ทั้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๒

✿ อุปาสเกหิ พุทุชรตנם สรียเต.

✿ มาตรา จีวรํ ลีพพิยเต.

✿ พุทุเชน ฌมฺโฆ พุชฺฌมียเต.

✿ ปณฺทิตฺเตน ฌมฺมสฺสวณํ โฆลียเต.

✿ เนสาแทน สตฺตวา พนฺธิยฺนฺเต.

✿ ลิสฺเสหิ ครุสาสนํ มุสฺสเต.

ประธานกริยาต้องมี ฉนะและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. จิ+ย+เต ก่อ, สั่งสม

๒. ลุ+ย+อนฺเต เกี้ยว, ตัด

๓. ญา+ย+เต ฐานะ

๔. ลุ+ย+เต ฟัง

๕. คห+อีย+เต ถือเอา

๖. ตน+อีย+เต แผ่ไป

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๓

อุปาสิกาหิ ปุณฺณํ จียเต.

ครุณา สสุสานิ ลูยนฺเต.

อมฺเหหิ พุทฺธคฺโณ ญายเต.

เนสาแทน สกฺุณสทฺุโท สฺูยเต.

ภิกฺขุหิ ภิกฺขา คหียเต.

พุทฺเฑน ฌมฺโฆ ตนียเต.

ประธานกิริยาต้องลงนามและบุรุษตรึง

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. จี+ย+อนฺเต สังสม

๒. กร+อีย+เต กระทำ

๓. มนฺต+อีย+เต ปรีक्षा

๔. วิ+นี+ย+เต แนะนำ

๕. ปา+ย+เต ดิม

๖. ลิข+อีย+เต เขียน

ลปสรรหน้า อีย ทั้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๔

โพธิสตฺเตน ปารมิโย จิยฺนฺเต.

มุนีหิ พุทฺธปุชา กริยเต.

อมจฺเจหิ ราชกมฺมํ มนฺตฺยเต.

ครุณา มติ วินียเต.

ธฺตฺตเกหิ สุธา ปิยเต.

ทฺเตน ปณฺธํ ลิขฺยเต.

ประธานกริยาต้องมี ฉนะและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. วจ+ย+เต กล่าว
๒. วท+อีย+เต กล่าว
๓. ตร+อีย+เต ช้ำม
๔. ทร+เณ+อีย+เต ทรงไว้, กั้น
๕. กส+อีย+อนฺเต ไถ
๖. ขาท+อีย+เต เคี้ยวกิน

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่าง ชุดที่ ๕

 มยา	เทวทูตวตถุ	วุจฺจเต.
 พาเลหิ	ผรุสฺวจา	วทียเต.
 วาณิเชหิ	นที	ตริยเต.
 เทวียา	จตุตํ	ตริยเต.
 กสิเกหิ	เขตฺตานิ	กสิยนฺเต.
 ยกฺเขน	มंसํ	ขาทียเต.

ประธาน-กริยาต้องลงหน้าและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. วห+อีย+อนฺเต นำไป

๒. ภาช+อีย+อนฺเต คบ

๓. ภาณ+อีย+อนฺเต สวด

๔. นี+ย+เต นำไป

๕. ป+ธ+อีย+เต ปู, ลาด

๖. ลุปิ+อีย+อนฺเต แย่ง

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่าง ชุดที่ ๖

❁ วาณิเชหิ ภาณฺทานิ วหियนฺเต.

❁ วิญญูหิ สปุปฺริสา ภาชियนฺเต.

❁ ชฎิเสหิ มนฺตานิ ภาณियนฺเต.

❁ โคปาเสน โคคเณ นียเต.

❁ ฆรณิยา อาสนํ อตฺถริยเต.

❁ โจเรน ปสาธนานิ ลุมฺปิยนฺเต.

ประธานกิริยาต้องลงนามและบุรุษตรรกะ

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. ริจํ+อีย+เต ทอดทิ้ง

๒. ปีส+อีย+อนฺเต บด

๓. อา+จร+อีย+เต ประพฤติ

๔. ปีส+ณ+อีย+เต ส่งไป

๕. ทุห+อีย+เต รีด

๖. ทท+ย+เต ไหม้

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๗

กุลีเตน กมฺมํ ริณฺจียเต.

เวชฺเชน โอสถานิ ปีสินฺนเต.

เทวตahi เทวณฺโม อาจริยเต.

ทฺูเตน สาสนํ เปลียเต.

โคปาสฺเสน เณฺรูปโย ทฺุหฺิยเต.

อคฺคินา เสฏฺฐจฺจุเคหํ ทฺยฺหเต.

ประธาน-กริยาต้องลงนามและบุรุษตรงกัน

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. ปาล+อีย+เต รักษา

๒. คุป+ณ+อีย+เต คุ้มครอง

๓. คณ+อีย+เต นับ

๔. กถ+อีย+เต กล่าวอยู่

๕. หร+อีย+เต นำไป

๖. ขน+อีย+เต ขุด

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๘

เสนาหิ นครํ ปาลียเต.

โคปาสเน โคคเณ โคปียเต.

อมจุเจเน หตถีคเณ คณียเต.

สตุถารา คาธา กถียเต.

โจเรหิ สสุสํ หริยเต.

สุนขน ภูมิ ขนียเต.

ประธาน-กิริยาต้องลงนามและบุรุษตรงกัน

ข้อ องค์ประกอบ ความหมาย

๑. ฉี+อ+อีย+เต

ตัด

๒. พร+อีย+อนฺเต

แผ่ไป

๓. ถก+อีย+อนฺเต

ถาก

๔. จท+ณ+อีย+เต

มุง, ปิด

๕. คิล+อีย+เต

กลิ้ง

๖. วิ+ทา>ชห+อีย+เต

สละ, ละ

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๐

✿ ลุฑฺทเกณ สปฺปสีลํ ฉินฺทียเต.

✿ ภิกฺขุหิ เมตฺตา ปรียนฺเต

✿ ถปฺตินา กญฺจํ ถกียเต.

✿ เถเรน กุฎ्ฐิ จาทียเต.

✿ สกฺุณฺน มํสาณิ คิลียนฺเต.

✿ อรหฺตา อาลโย วิชฺхийเต.

ประธานกริยาต้องวางนระและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. มุง+อีย+อนฺเต ปล่อย

๒. ภูช+อีย+เต กิน

๓. ฐ+อีย+เต ย่อม

๔. กี+ย+เต ชื้อ

๕. กร+อีย+เต ทำ

๖. ทิส+ณ+อีย+เต แสดง

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๑

☘ เภฏฐาน มจฺฉา มุญฺจียนฺเต.

☘ รมฺญา มรฺุปยาโส ภูชฺชียนฺเต.

☘ ภคินฺยา วตฺถํ ฐชฺชียนฺเต.

☘ ทารเกณ มรฺุรูปฺโว กียฺเต.

☘ ชเนหิ กสิกกมฺมํ กรียฺเต.

☘ สตฺถารา ปาฏฺิเหรํ เทลียนฺเต.

ประธาน-กริยาต้องลงสระและบุรุษตรงกัน

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. ทา+ย+อนฺเต ให้

๒. ภาณฺช+อฺย+เต หักราน

๓. วป+อฺย+อนฺเต หว่าน

๔. หน+อฺย+เต ฆ่า

๕. ยฺมฺ+อฺย+อนฺเต เทียม

๖. ลีจ+อฺย+เต รด

ลบสระหน้า อฺย ทั้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๒

✿ อิตฺถิยา ปุปฺพานิ ทึยนฺเต.

✿ วานฺเรหิ สาขา ภณฺชียเต.

✿ อารามิเกหิ พืชานิ วปฺยนฺเต.

✿ จนฺแทนฺตฺนํ สุกฺรา วริยนฺเต.

✿ วาณิเชน โคนฺนา ยฺมฺชียนฺเต.

✿ เถเรน อุทกํ ลีจฺจียเต.

ประธานกิริยาต้องลงนามและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. ปริ+ญา+ย+เต

รู้(รอบ)

๒. วิธ+ย+อีย+เต

เจาะ, แทะ

๓. มาน+อีย+เต

นับถือ

๔. ชิป+อีย+อนฺเต

ข้าง

๕. ทน+อีย+อนฺเต

ฆ่า

๖. ยาจ+อีย+อนฺเต

ขอ

สภาระหน้า อีย ทั้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๓

พุกุณ สัสารทุกุขั ปริญาเขต.

ถปตินา โลหปฏฐั วิชฌียเขต.

มาณวน ญาตคเณ มานียเขต.

มกุกฐุหิ ผลานิ ชิปียนฺเขต.

โยเชหิ โจรา หนียนฺเขต.

ทารเกน ปุวา ยาจิยนฺเขต.

ประธาน-กริยาต้องลงนามและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. ลิกฺข+อีย+เต คีกรษา

๒. ปุจฺฉ+อีย+เต ถาม

๓. นิ+ธ+ย+เต ผัง

๔. โอ+ปฺ+ย+เต โปรย

๕. วุ+ย+เต ร้อย

๖. กทฺธ+อีย+เต คาบ, ดึง

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๔

✿ มาณวณ สิปปํ ลิกฺขียเต.

✿ นวกริกฺขุหิ ปญฺหา ปุจฺฉียเต.

✿ กุณฺมุพินา พหุธนํ นิธิเต.

✿ ทารเกณ ปัสสู โอปฺยุเต.

✿ ราชินิยา มาลา วูยเต.

✿ สกฺุณฺน สาขา กทฺธมฺยเต

ประธานกริยาต้องลงนามและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. นิ+กฺชฺช+อฺย+เต

คว่ำ

๒. ภณฺช+อฺย+อนฺเต

หัก

๓. สํ+มชฺช+อฺย+เต

กวาด

๔. มทฺท+อฺย+อนฺเต

เหยียบ

๕. สชฺช+อฺย+เต

เตรียม

๖. วนฺท+อฺย+เต

ไหว้

ลบสระหน้า อฺย ทิ้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๕

☘ เทวฺยา สุวณฺณปาติ นิกฺชฺชฺยเต.

☘ วานฺรฺหิ สาขายो ภณฺชฺยอนฺเต.

☘ ตรฺุณฺยา ปรีเวณํ สมฺมชฺชฺยเต.

☘ คาวิยา สสฺสานิ มทฺทฺยอนฺเต.

☘ ราชฺนิยา มหาทานํ สชฺชฺยเต.

☘ นาคฺยา มหาเจตยํ วนฺทฺยเต.

ประธาน-กริยาต้องลงนามและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. อณฺช+อฺย+เต หยอด

๒. ปริ+จช+อฺย+อนฺเต บริจาค

๓. อา+มส+อฺย+เต จับ

๔. เฌ+ย+เต (เอ>อา) เฆ

๕. มาป+อฺย+เต เนมิต

๖. ฝาล+อฺย+อนฺเต ฝ่า

สภาระหน้า อฺย ทั้งแล้วรวมเป็นกริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๖

 เวชฺเชน เกาสฺชชํ อณฺชียเต.

 โภติสตุเตน อกฺขี ปริจฺจชียนฺเต.

 ภิกฺขุณฺเีย ติจีวรํ อามสียเต.

 ยสฺสทารเกน จโว ฌายเต.

 สุรียเทเวน วิมานเ มาปียเต.

 ทลิตฺุเทน ทารุณิ ฝาลียนฺเต.

ประธาน-กริยาต้องลงหน้าและบุรุษตรง

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. ภาส+อีย+เต กล่าว

๒. อนุ+สาส+อีย+อนุเต สอน

๓. ยาจ+อีย+เต ขอ

๔. วิท+อีย+เต ประสบ

๕. ปิส+ณ+อีย+เต ส่งไป

๖. อา+กุส+อีย+เต ดำ

ลบสระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๗

✿ ภควตา ชาทกัม ภาสียเต.

✿ ปาเจเรน ลีสุสา ปสาสิยนุเต.

✿ กุมาเรน ปพฺพชฺชัม ยาจียเต.

✿ ทกฺเขน พหุณฺณัม วินุทียเต.

✿ คามณินา สุงฺโก เปสียเต.

✿ ฐตฺเตหิ ภิกฺขุ อกฺโกสียเต.

ประธานกิริยาต้องลงนามและบุรุษตรรกะ

ข้อ องค์ประกอบ คำแปล

๑. โทว+อีย+อนฺเต

ล้าง

 ปาจิกาย หตฺถา โทวียนฺเต.

๒. ป+นฺท+อีย+เต

บรรเทา

 วิทฺฐา สํสโย ปนฺทียเต.

๓. ปุถ+ณ+อีย+อนฺเต

โอบย

 ราชปุริเสน โจธา โปถียนฺเต.

๔. พุส+อีย+เต

สัมผัส

 วาเตน กาโย พุสียเต.

๕. ปุส+ณ+อีย+อนฺเต

เลี้ยงดู

 มาตาศิปฺตุหิ ปุตุตา โปสียนฺเต.

๖. รุช+อีย+เต

ทิ่มแทง

 กณฺฐเกหิ ปาทา रुชียนฺเต.

ลบระหน้า อีย ทิ้งแล้วรวมเป็นกิริยา

ประธานกิริยาต้องลงหน้าและบุรุษตรึง

ประโยคตัวอย่างชุดที่ ๑๘